הלכה · משנה תורה · מפרשים · חידושי מים חיים · ספר מדע

חידושי מים חיים על משנה תורה, הלכות יסודי התורה

רבי חזקיה די סילוה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי מים חיים על משנה תורה, הלכות יסודי התורה

רבי חזקיה די סילוה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-מים-חיים-על-משנה-תורה-הלכות-יסודי-התורה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ה 4
הלכה א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 5
הלכה ד 6
הלכה ה 7
הלכה ו 7
הלכה ח 7
הלכה י 8
פרק ו 8
הלכה ב 8
הלכה ד 9
הלכה ו 9
הלכה ט 9
פרק ז 10
הלכה ז 10
פרק ח 10
הלכה ב 10
פרק ט 10
הלכה ג 10
הלכה ד 11
פרק י 14
הלכה ד 14

פרק ה

הלכה א

ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו. התוס' בפרק אין מעמידין (עבודה זרה דף כ"ז ע"ב) כתבו שאם רצה להחמיר על עצמו רשאי וכ"כ הרא"ש לשם והביאו ראיה מן הירושלמי פרק ד' דשביעית מר' אבא דאמר ליה אכול נבילה ואי לא קטילנא לך ואמר ליה אי בעית למקטל קטל ולאו ראיה דאדם גדול והדור פרוץ שאני וכמ"ש הנמוק"י ותו דהא מסיים בירושלמי דאי הוה מקיים מילי דרבנן הוה אכיל אלמא דשלא כדין עשה ונ"ל להכריע בדעת הרב ז"ל מדאמרינן בסוף פ' בן סורר אמר רבי ישמעאל מנין שאם א"ל לאדם עבוד עכו"ם ואל תהרג מנין שיעבור ואל יהרג ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם ומדר"י נשמע לדידן בשאר עבירות דאמרינן בהו וחי בהם ולא שימות בהם וגרסינן נמי בפרק ר' ישמעאל אמר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא אונס וכן בדין דכיון דליכא שריותא דיהרג ואל יעבור מינה שמעינן דאהדריה קרא למילתיה קמא ומחייב בנפשו אם אינו עובר ונהרג ותדע דהא אמרינן בפרק בתרא דיומא מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת ומפקינן ליה מהך קרא דוחי בהם ולא שימות בהם והתם אמרינן בירושלמי דהשואל הרי זה שופך דמים א"כ שמעינן מינה דקרא דוחי בהם ולא שימות בהם איסורא איכא במילתא ודון מינה ואוקי באתרין לענין שאר עבירות דלא מצי לממסר נפשיה למיתה וזו היא ראיה מכרעת לסמוך עליה ומיהו בגדולי הדור לכו"ע מצו לממסר נפשייהו וכדלקמן. כתב הגהות אשירי בריש כתובות בשם ר"י דאף בע"ז וג"ע ושפכ"ד בצינעא יעבור ואל יהרג.

הלכה ב

אפילו לא נתכוון להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד. אע"פ שנראה מדברי הרב דדוקא על מצוה ולא על מנהג וכמ"ש הכ"מ אינו מחוור כלל דהא איתא בירושלמי פ"ד דשביעית דאפילו על מצוה קלה כגון פפוס ולולואנוס אחיו שנתנו להם מים בזכוכית צבועה ולא קבלו הם הרי שאע"פ שלא היו עוברים על דת אלא שהיתה כוונת הגויים להראות לעולם שהיו עוברים על דת ושהיו שותים סתם יינם אע"פ כן מסרו נפשם אלמא אכל דהו בעו למימסר נפשיה ומשו"ה מלתא דפשיטא דמודה הרב ז"ל באיסורא דרבנן שיהרג ואל יעבור דמצוה דרבנן מצוה מיהא מיקרי.

הלכה ג

ויגזור גזרה על ישראל לבטל דתם. דקדק הרב בלשונו דדוקא כשהגזרה היא לעבור על דת אבל אם הגזירה שגזר על ישראל אינה להעביר על דת אלא להנאתם יעברו ואל יהרגו והכי איתא בירושלמי פ"ד דשביעית לענין חרישה בשביעית דכיון שאין כוונת המלך להעבירם על דת לחרוש בשביעית אלא מפני הקרקע שלא ישאר בור ולענין גביית ארנונא שפיר דמי לחרוש בשביעית בהגהות אשרי בריש פ"ק דכתובות הניח ספק זה בצ"ע עיי"ש.

ואיכא לספוקי בשעת השמד אי אתי גוי וקאמר לישראל קטול אספסתא בשבתא ושדו לחיותא ואי לא קטילנא לך כיון דלא מיכוון אלא להנאת עצמו אי מיחייב למימסר נפשיה או לא ומדברי רש"י ס"פ בן סורר שכתב גבי ההיא דקטול אספסתא בשבתא ושדי לנהרא כתב הרב דלהעבירו מתכוין ואי פרהסיא הוא או שעת השמד ליקטיליה ולא ליקטול אספסתא מוכח להדיא דפרהסיא ושעת השמד שוין ובתרווייהו להנאת עצמו שרי וכן נראה מקיצור פסקי הרא"ש ומדברי הטור וכן נראה להדיא מדברי הרז"ה. אבל מדקדוק דברי רבינו שכתב וכל הדברים האלו שלא בשעת הגזרה אבל וכו' נראה דבשעת הגזרה אף שמכוין הגוי להנאת עצמו יהרג ואל יעבור וכן נראה מדקדוק לשון הרמב"ן בס' הזכות וכן נראה מלשון השו"ע ביו"ד ולא מצאתי בש"ס הכרע לדין זה ומ"מ מסתברא כסברא קמייתא. ומיהו מ"ש המרדכי דפרהסיא אף להנאת עצמן יהרג ואל יעבור היא תמוה דהא אמאי דקשיא לן דאסתר פרהסיא הויא ואמאי לא מסרה נפשה משני רבא דהנאת עצמן שאני אלמא דלא אסיר פרהסיא אלא דוקא במכוין להעביר על דת ושמא סבור ז"ל דרבא סמיך אפירוקא דאביי דאסתר קרקע עולם היתה הא אי עביד מעשה אף להנאת עצמן כיון דהוי פרהסיא יהרג ואל יעבור. ועדיין צ"ע דהא אמרינן בגמרא דאי לא תימא הכי דימונקי היכי יהבינן להו משמע דאף במקום עשה יהבינן להו כיון דהוי הנאת עצמן. ולכן היותר נכון דג' חילוקים יש בדבר דהיכא דמיכוין בהדיא להנאת עצמן שרי אף בפרהסיא ואי מכוין להעביר על דת אפילו בצינעא יהרג ואל יעבור ואי קאמר סתם קטול אספסתא אז יש לחלק בין צינעא לפרהסיא. וקשה לי דא"כ דמיירי רבא בצינעא אמאי קאמר רבא ברישא קטול אספסתא ושדי לחיותא והלא אפילו בקטול אספסתא לחודיה כיון דהוי בצינעא יעבור ואל יהרג והיא קושיא גדולה. ולענין דינא לא קי"ל כותיה דהמרדכי שכל הפוסקים חלוקים עליו ואף דקאמר בסתם קטול אספסתא יעבור ואל יהרג אם לא שמכוין להעביר על דת להדיא ופרהסיא דאז יהרג ואל יעבור ודוק.

מ"ש הנמוק"י דישראל הבא על הכותית בכלל עריות חמורות הן פשוט הוא ונ"ל ראיה לזה ממאי דאיתא בסוף פ"ק דקידושין דרבי צדוק תבעתיה ההיא מטרוניתא הוה שגרא תנורא סליק ויתיב בגויה ותו מייתי התם עובדא דרב כהנא תבעתיה מטרוניתא סליק וקנפיל מאיגרא לארעא והא הכא להנאת עצמן קמכווני ואפ"ה מסרו נפשייהו אלא ודאי דבכלל גילוי עריות הם ומיהו לשיטת התוספות והרא"ש שאם רצה להחמיר על עצמו רשאי מצינן למימר דרבי צדוק ורב כהנא משום חסידות עשו כן למסור עצמם.

מ"ש הר"ן והנמוק"י דכשגזרו לבטל מצות עשה יעבור ואל יהרג הכי מסתברא דבשב ואל תעשה ליכא חילול השם וכדמשני אביי דאסתר קרקע עולם היתה ולא קעבד מעשה ומשו"ה לא מסרה נפשה ורבא לא פליג עליה בהא. ומה שהקשה הכ"מ על זה מר' חנינא בן תרדיון שמסר נפשו כדי לעסוק בתורה לא קשה דתלמוד תורה דרבים שאני וכן ר' יהודה בן בבא מסר עצמו כדי לסמוך זקנים כדי שלא תפסק הסמיכה ומצוה דרבים שאני. ומ"מ הראיה שהביא מן המדרש מה לך יוצא ליסקל על שנטלתי לולב היא ראיה נכונה לשיטת הסוברים דלא מצי למימסר נפשיה למיתה במידת חסידות ושוב מצאתיו בויקרא רבה ריש פ' ל"ב ונראה דההיא מיירי בשעת השמד וכן פירש הרב יפה תואר לשם יעו"ש.

ויש לדקדק חנניה מישאל ועזריה למה מסרו עצמן למיתה ובשלמא לשיטת קצת מפרשים שהיה עבודה זרה ניחא אבל לשיטת ר"ת שכתבו התוספות משמו בפרק אלו נערות דלא הוה ע"ז אלא אנדרטי של מלכים וגם אם נאמר שמי שאינו מחוייב בדבר הרי זה מתחייב בנפשו א"כ קשה איך מסרו עצמן למיתה וי"ל דלגדולי הדור כמותם דאיכא קידוש השם טובא לכו"ע שרי למימסר נפשייהו ותדע דהא לכו"ע היו יכולין לברוח כדאיתא במדרש חזית שאמר להו יחזקאל חבי כמעט רגע עד יעבור זעם והם השיבו דבעו דיהון אמרין צלמא כל אומייא סגדין ליה לבר מישראל וכמ"ש התוספות בשם ר"י בפרק ד' דפסחים דף נ"ג והם לא ברחו ומסרו עצמן על קידוש השם ופשיטא דמי שיכול לברוח ואינו בורח דלכו"ע הוי מתחייב בנפשו אלא דהני שאני וכדכתיבנא אבל מה שדחה ההיא דאלישע דכבר קיים באותו היום מצות תפילין אינו כלום דמצות תפילין כל היום.

הלכה ד

ר' עקיבא וחביריו הם הרוגי מלכות וכו'. קשה דהא בפ"ק דבתרא ובס"פ אלו עוברין פרכינן אילימא ר"ע וחביריו משום הרוגי מלכות ותו לא פשיטא בלאו הכי נמי אלא

הרוגי לוד ואולי כוונת הרב ז"ל לומר דהרוגי מלכות כעין ר"ע וחבריו שנהרגו אין מעלה על מעלתן.

ועליהם נאמר כי עליך הורגנו כל היום. הכי איתא בגיטין פרק הניזקין ובפרק חלק דף ק"י ע"ב.

ועבר על מצות לא תעשה שהוא חילול השם. אעשרה מישראל קאי דבני ישראל דכתיב בקרא אלא תחללו דרישא דקרא נמי קאי וראיה לדבר דלא קעבר אלא תחללו אלא דוקא בפרהסיא מהא דאמרינן בפרק ד' דע"ז אמר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא אונס והדר כתב רחמנא ולא תחללו את שם קדשי דאפי' באונס הא כיצד הא בצינעא הא בפרהסיא אלמא דקרא דלא תחללו ליתיה אלא בפרהסיא ודלא כהלח"מ שלא דקדק בזה ודוק.

הלכה ה

וכן אם אמרו להם כותים וכו'. נ"ל שפסק הרב כריש לקיש משום דההוא עובדא דר' יהושע בן לוי הכי מוכח שהרי מסתמא ההוא בר נש דתבעתיה מלכותא כדין הוה ומה גם דחזינא דכיון דערק ללוד אקיף מלכא מדינתא משמע דמורד במלכות הוה אי נמי עשה איזה ליסטיות וכיוצא דמחויב מיתה הוה א"כ אם איתא דהלכה כר' יוחנן דביחוד לחוד סגי א"כ משום מדת חסידות מסקינן דרגא שלא למוסרו ביחוד לחוד אבל אי מחייב מיתה נמי משמע ודאי דליכא אפילו מדת חסידות ומאי קאמר ריב"ל ולא משנה עשיתי הו"ל למימר דעבד טפי ממשנה דהא הכא מחוייב מיתה הוה אלא משמע ודאי דהלכה כר"ל וא"כ ממדת חסידות אף במחוייב למלכות אין למוסרו ומשו"ה איקפד אליהו עם ריב"ל ונכון הוא ותו דהכי דייק לישנא דברייתא וכמ"ש הכ"מ דלענין יחוד לא הוה צריך למיתני כגון שבע בן בכרי אבל מ"ש עוד הכ"מ משום דהוי ספק נפשות לאו מילתא היא דהא קי"ל כותיה דר' יוחנן לגבי ריש לקיש ולא מיקרי ספיקא והעיקר כדכתיבנא.

הלכה ו

ואם עבר ונתרפא עונשין אותו וכו'. וקשה לי אמאי לא ביאר הרב זה לעיל גבי מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג דעונשין אותו בי"ד וניחא לי דשאני התם שהמיתה ודאית אם לא יעבור וההצלה ודאית אם יעבור משא"כ הכא שאין המיתה ודאית אם לא יתרפא באותו איסור וכן אין הרפואה ודאית כי התם ומשו"ה עונשין אותו בי"ד ודוק.

הלכה ח

אבל שלא כדרך הנאתן. דע דג' חילוקי דינים יש לדעת הרב ז"ל הא' דליכא שום מלקות באיסורי הנאה שהרי אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן וכל מידי דחזי לאכילה אין

דרך הנאתו אלא באכילה ומשו"ה ליכא מלקות באיסורי הנאה וכמ"ש הרב בסוף פ"ח מהלכות מאכלות אסורות. הב' אם מכר איסורי הנאה וכן סיכה וכיוצא בה אסירא דאורייתא דהא הנאה מיהא מקריא אבל שלא כדרך הנאתן כלל כגון מלוגמא או רטיה מחמץ וכן לסוך בגוהרקי דערלה דהיינו בוסר זיתים בהך הנאה מדאורייתא שרי ומדרבנן אסיר ומשו"ה שרי אפילו שלא במקום סכנה וזהו החילוק הג'. ודע שמ"ש הכ"מ שפוסק רבינו כב' הלשונות הוא שלא בדקדוק אלא שהרב ז"ל פסק כלישנא בתרא.

ומ"ש הכ"מ שהרב לא התיר אלא בחמץ דנכרי ליתא דמה בכך סוף סוף הרי ניחא ליה בההוא חמץ וקם ברשותיה וקעבר אבל יראה ובל ימצא ולי נראה ברור דהרב לא נחית (מ)הכא אלא לענין לתא דאיסור הנאה ומשום הכי קאמר מותר ומה גם דלאינך שייך שפיר לישנא דמותר ורבותא כתב הרב בהל' גרושין דכותבין הגט לכתחלה על איסורי הנאה אע"פ שבאמת אסור מן התורה אלא ר"ל משום לתא דגרושין אבל מחמת שהוא אסור בהנאה אסור לגרש בו וכן נמי דכוותה דמצד איסור הנאה מותר להתרפאות בו אבל איכא איסור בל יראה ובל ימצא ובפריי פרי חדש או"ח הארכתי בדין זה יעו"ש.

הלכה י

וכן כל הפורש מעבירה וכו'. נראה שלמדה הרב מהא דאמרינן בפרק קמא דקדושין כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ובגמרא עשה אין לא עשה לא ורמינהי ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה ומשני ההיא בשבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה וסבר הרב ז"ל שהשכר הוא מפני שקידש את השם ופירש מן העבירה.

פרק ו

הלכה ב

כתב הכ"מ שנוסחת ויניציאה נכונה וליתא משום דמלת או דייקא דשם הויה אדנות אחד הוא.

עוד כתב ושפיר עבד דלא מני אל ולא מני א-להי משום דבכלל א-לוה וא-להים הוא ואינו נכון אלא היינו טעמא דמאי דלא מני א-להי משום דהוי סמוך והו"ל ככם ד-אלהיכם ודלא כמו שנדחק הרב למעלה לחלק בין י' דא-להי וכם ד-אלהיכם וליתא.

ומה שהקשה עוד אמאי איצטריך למנות א-לוה הא בכלל א-להים הוא לא קשה מידי דאיצטריך משום ו' דא-לוה ואפשר דהא נמי נלמד מי' דא-להים וא"כ שפיר הקשה דבכלל דא-להים הוא אי נמי נקט א-לוה וא-להים משום דהוי לשון יחיד ורבים ודוק.

הלכה ד

וא"צ לומר י-ה שהוא שם בפני עצמו. ועוד מפני וכו' כן נ"ל להגיה וקאי לסיפא דאי לרישא פתח בתרתי וסיים בחדא שהרי א-להים אינו שם המפורש. ודע דבא-ל מא-להים וי-ה מהויה אם מחקו לוקה כיון שהם שמות בפני עצמן.

הלכה ו

אפילו היה השם חקוק. פי' לא מיבעי בכתוב אלא אפי' בחקוק דלא מיקרי כתיבה כדאיתא בפרק ב' דגיטין לענין מחיקה את השם מחייב אף בחקיקה דהא הכא גבי מחיקה לא כתיב כתיבה למעוטי חקיקה. דע שקצת חכמים נסתפקו בענין מחיקה את השם אי לקי מן התורה דוקא בקידש את השם או דילמא ההיא לספר תורה איתמר אבל לענין מחיקה אף שלא נתקדש השם שם מיהא הוי ולקי עליה אם מחקיה. ולדידן הכי מסתברא לן ודאי דלקי מן התורה בכל גוונא דהא מסתמא שם שכתוב בכלים לא נתקדש ואעפ"כ כתב הרב דהמתיך הכלי הרי זה לוקה.

ודע דאיתא בפ"ק דערכין דשם שלא במקומו לא קדיש ופירש"י דאינו קדוש אלא מקום השם ופירש עוד בלשון אחר שם שלא במקומו כגון ע"ג קורות וכלים לא קדיש דלא הוי מקומו אלא על הנייר ושיכתוב המקרא עם השם כנתינתו אבל שם לבדו הוי שלא במקומו ולא קדיש ואיכא בין הני תרי פירושי לענין דינא דלפירוש קמא ליכא חילוק בין כתוב השם בנייר לכתוב בכלי ובכל גוונא מקום השם קדיש והשאר לא קדיש ולפירוש תניינא לא קדיש אלא דוקא בנייר ושיכתוב המקרא עם השם. וקשה לי דא"כ שם כתוב על הכלים למה יגוד ויגנז והא לא קדיש וניחא לי דנהי דלא קדיש מדאורייתא מדרבנן מיהא קדיש ומשו"ה יגוד ויגנז ורבינו מפרש כפי' קמא ומשו"ה כתב דבשם חקוק בכלים אם מחקו לוקה אבל שאר מקום הכלי מותר להשתמש וכו' דלא קדיש אלא מקום השם.

הלכה ט

כל מלכייא האמור בדניאל וכו'. מה שהקשה הכ"מ דלא יצדק לומר כל על שנים בלבד ליתא דהא גבי כל שמות האמורים בלוט ליכא אלא שנים וקאמר כל וכמ"ש איהו גופיה לעיל בשם הריטב"א אבל מה שהקשה שמלכייא שבאנת מלכא אינו קדוש קושייא היא. ולכן הנכון להגיה בדברי הרב כל מלכא ומה שהקשה הכ"מ מאנא נבוכדנצר משבח למלך שמייא לא קשה דלא קחשיב ליה משום דאיהו מוכח אנפשיה דקאמר מלך שמייא וא"א דהוו חול וזה יותר נכון מפי' הכ"מ ודוק.

פרק ז

הלכה ז

ולא כל העושה אות ומופת מאמינין אותו שהוא נביא וכו'. תימה דזה מנין לו דכל שעשה אות ומופת משמע ודאי דסמכינן עליה שהוא נביא והוא גזרת הכתוב ולקמן בפרק ח' לא הזכיר הרב תנאי זה ואף שנאמר שסמך אמ"ש כאן מ"מ צ"ע מנין לו זה ובהקדמתו לפירוש המשנה כתב שזה יצא לו ממ"ש שאין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר עיי"ש ודוק.

פרק ח

הלכה ב

ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות וכו' עד שהודיעו הקדוש ברוך הוא שאלו האותות. מקשים העולם על הרב שמהפך לנו את הכתובים דמעיקרא כתיב וזה לך האות כי אנכי שלחתיך ובתר הכי כתיב ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ונ"ל שהוקשה להרב כפל דברי משה דקאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה' ומשום הכי נראה לו להרב לפרש שמתחילה אמר הקב"ה למשה וזה לך האות כלומר אף על פי שעכשיו לא יאמינו אמונה שלמה בך ויהיו מפוקפקים בשליחותך מ"מ במעמד הר סיני יתאמת להם נבואתה ומשה לא הבין כוונת הקב"ה ואמר הן לא יאמינו לי כלומר אף על פי שלפי שעה יאמינו מ"מ להבא יהא לבם נוקפם אף שאעשה להם אותות באומרם שהם ע"י כישוף ואפשר ג"כ לפי שעה לא ישמעו לקולי באומרם לא נראה אליך השם, על התרת הספק שלא יאמינו לפי שעה השיב לו הקב"ה שעל פי האותות יאמינו מיד ועל התרת הספק השני שאפשר שיהיה לבם נוקפם הודיעו הקב"ה פירוש דבריו שאמר לו וזה לך האות שבמעמד הר סיני יתאמת שליחותו ולא הוצרך הכתוב להזכירו שממילא מובן כוונת הקב"ה וכבר הזכירו מתחילה וא"צ להזכירו עוד וזה יותר נכון מהדוחקים גדולים שנאמרו בלשון הרב ודוק.

פרק ט

הלכה ג

ואם אמרו שהדבר נעקר לעולם וכו'. מה שהביא הכ"מ ממ"ש רז"ל אילו אמרה יהושע בן נון מפומיה לא צייתנא ליה הוא בלי דקדוק דההיא לאו בדרך נבואה קאמר אלא בדרך סברא.

ומה שהוקשה לו עוד להכ"מ מהא דאמרינן פ"ק דיבמות דיצתה בת קול לומר דהלכה כבית הלל וקי"ל [הכי] בכל דוכתא לא קשה מידי דקיי"ל כרבי יהושע דאין משגיחים בבת קול ומאי דנפק בת קול דהלכה כב"ה כדאיתא פ"ק דעירובין ההיא משום כבודן דב"ה לאחשובינהו טפי והא דקי"ל בכל דוכתא דהלכה כב"ה לאו משום ב"ק דהא לא משגיחים ביה אלא משום דמשמע לן כפשטיה דקרא דאחרי רבים להטות דאזלינן בתר רובא ממש ולא בתר חידוד טפי ומשו"ה קי"ל כוותייהו דב"ה דרבים נינהו ודוק.

הלכה ד

גם מה שהקשה עוד הכ"מ שמדברי הרב בסוף הפרק נראה שאפילו כיון את ההלכה יחנק ובראש הפרק נראה דדוקא כשבא לשנות הרי זה נביא השקר. ולי נראה לתרץ דמ"ש בראש הפרק שה' שלחו לפרש שלא שמענו ממשה היינו לומר שלא קבלנו פירוש ממשה אבל לא שקבלנו היפך פירוש ממשה ובהכי ניחא דמסכים הרב עם מ"ש סוף הפרק ודוק.

וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה וכו'. הלח"מ האריך בקושיות מתחילה הקשה דאיתא בש"ס דקיום מקצת וביטול מקצת בשאר מצוות לכו"ע פטור ומשמע בסוגיא דהוריות דף ד' דפירוש ביטול מקצת וקיום מקצת היינו שמפרש שום דבר נגד מה שקבלנו מפי השמועה וזה היפך מ"ש הרב ז"ל דכשבא לפרש במצוה פירוש שלא שמענו ממשה שיחנק. עוד הקשה דאפילו תימא דפי' קיום מקצת הוי היום בטלו אותה מ"מ קשה דהא בפרק ב' דע"ז כתב הרב וכן נביא השקר מיתתו בחנק ואע"פ שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף ולא גרע משמע דאע"ג דלא שינה כלל חייב ומהסוגיא משמע דאפילו שביטל מקצת פטור ע"כ (עיין בפ"ק דהוריות דף ד' ע"ב).

ואני אומר שאיברא ודאי דפי' קיום מקצת מתפרש בחדא מתרי אנפיאו שעוקר אי זה פרט מפרטי המצות כההיא דהוריות דאייתי ודכותה בסנהדרין דף ס"ב דאיתא התם דהעלם דבר היינו קיום מקצת וביטול מקצת ופרש"י כגון שיש עבודה זרה בתורה שלא לזבוח ושלא לקטר אבל המשתחוה מותר ע"כ וכן נמי מצינן לפרושי דקיום מקצת הוי ביטול מצוה לפי שעה כדמוכח בהדיא בסוף הנחנקין דקתני התם ובעבודה זרה אפילו היום עבדוה ולמחר בטלוה חייב מר כדאית ליה ומר כדאית ליה והלא יקרי ליה התם קיום מקצת וביטול מקצת דע"ז וכן פרש"י היום עבדוה כלומר קיום מקצת וביטול מקצת ע"כ. והכא על כרחך לפרושי הכי דאם מתנבא בשם ה' לפרש איזה פירוש בתורה היכי אמרינן דדברי הכל פטור והא קי"ל דלא בשמים היא ועל כרחך נתנבא מה שלא נצטוה ונביא השקר הוא ויחנק אבל אם נתנבא בביטול מצוה לפי שעה פטור דדילמא

קושטא קאמר ואילו היה מוחזק לנו בנביא היינו מחוייבים לשמוע לו כאליהו בהר הכרמל. ומעתה מה שהקשה עוד שבפ"ה מהל' עכו"ם כתב הרב שנביא השקר שלא שינה כלל חייב ומהסוגיא משמע שאפילו שביטל מקצת פטור זה אינו דבסוגיא מיירי בנביא שמתנבא בביטול מצוה לפי שעה דאפשר דקאמר קושטא ולא קמשקר והרב מיירי בנביא השקר שאף שכיון את ההלכה ולא שינה כלל יחנק.

עוד תמה על הרב ז"ל דקי"ל דנביא שהדיח בסקילה וכמ"ש איהו גופיה בהל' ע"ז א"כ איך כתב בכאן דבע"ז עבדוה היום ובטלוה למחר שיחנק והא בש"ס איתא בהדיא לכו"ע דלרבנן בסקילה. וגם זה לא קשה ולא מידי והכין פירושא דשמעתא דסוף פ' הנחנקין ת"ר נביא שהדיח בסקילה ר' שמעון אומר בחנק ומשמע ודאי דכי היכי דפליגי בנביא שהדיח דהיינו עיר הנדחת הוא הדין לגביה המסית דלרבנן הוי בסקילה ולר"ש בחנק ותדע דהא בשלהי ד' מיתות אמתניתין דקתני המסית זה הדיוט דייק בש"ס טעמא דהדיוט הא נביא בחנק מתני' מני ר' שמעון היא אימא סיפא וכו' מוכח להדיא דכי היכי דפליגי במדיח הוא הדין במסית ובריית דמתנבא לעקור דבר מן התורה א"א לפרושי כפשטה דא"כ בכל גוונא הוי נביא השקר ומיתתו בחנק וליכא למימר דחייב דקתני ברישא ובסיפא דברייתא דהיינו חנק ומדין נביא השקר דאם איתא מאי שיאטיה דפלוגתא דרבי שמעון ורבנן הכא אלא על כרחך דמיירי בפלוגתא דר' שמעון ורבנן דהיינו בנביא המסית ומשו"ה מתרצי לה אמוראי לאוקמא כסברתייהו. ומעתה מ"ש הרב כאן גבי ע"ז דעבדוה היום ובטלוה למחר שיחנק מיירי כשאינו מסית ולא מדיח אלא קאמר כך אמר לי הקב"ה שתעבוד ע"ז היום אבל לא קאמר אלך ואעבוד כמסית ולא נלך ונעבוד כמדיח וא"כ אין כאן עונש אלא בשביל שהוא נביא השקר ויחנק ומה שיש לדקדק על הרב במ"ש בהל' ע"ז ובדברי הלח"מ שם אכתוב לשם בס"ד.

ודע שמפשט לשון הרב נראה שאף בנביא שאינו מוחזק כאליהו אלא שנעשה נביא על פי אות ומופת אם יאמר לנו לעבור על אחת מהמצות לפי שעה שמע לו וכן נראה ממ"ש בתחילת דבריו וכן אם יאמר לנו הנביא שנודע לנו שהוא נביא לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה וכו' ולא קאמר הרב שמוחזק לנו בנביא אלא שנודע לנו שהוא נביא משמע אפילו על פי אות או מופת ועדיין לא הוחזק(ה) וכן נראה עוד ממ"ש וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה וכו' הרי זה נביא שקר ויחנק אע"פ שעשה אות שהרי בא להכחיש תורה שאמרה לא בשמים היא אבל לפי שעה שומעים לו בכל משמע דאף בנביא ע"י אות לפי שעה שומעים לו. ואולי הוציאו הרב מהא דאמרינן בגמרא אמר רבי יוחנן בכל אם יאמר לך נביא עבור על דברי תורה שמע לו ומדקאמר נביא סתם כל

נביא במשמע אף שאינו מוחזק אבל רש"י פי' אם יאמר לך נביא המוחזק כלומר אבל אם אינו מוחזק אין שומעין לו והכי מוכח מהא דאמרינן התם בברייתא לקיים מקצת ולבטל מקצת ר' שמעון פוטר ובפלוגתא דאמוראי נמי אמרינן אבל קיום מקצת וביטול מקצת דבשאר מצות דברי הכל פטור ואם איתא דאיכא חיובא לשמוע לו פיטור מבעיא אלא משמע דלא מחייבים לשמוע אלא דוקא למוחזק.

אמנם אחר העיון נראה שאין לחלק בין נביא מוחזק לנביא שנתן אות ורש"י לא בא למעוטי אלא נביא שמתחיל להנבא לעקור מצוה מן התורה לפי שעה שאין לשמוע לו ובכה"ג הוא דאמרינן לקיים מקצת ולבטל מקצת פטור דדילמא קושטא דמלתא קאמר וכן אין לשמוע לו דדילמא משקר אבל נביא שנתן אות דינו כמוחזק והכי מוכח מהא דאמר בס"פ הנחנקים המוותר על דברי נביא מנא ידע דאיענש דיהב ליה אות ואקשינן והא מיכה דלא יהב ליה אות ואיענש היכא דמוחזק שאני אלמא דהיכא דיהב ומוחזק כי הדדי נינהו והכי מוכח ממימרא גופא דר' יוחנן דקאמר בכל אם יאמר לך נביא עבור על דברי תורה שמע לו חוץ מעבודה זרה שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו מכלל דבשאר מצות אף אם הוא נביא ע"י אות שמע לו ולא בעי מוחזק אף שיש לדחות זה דשאני התם שנותן אות גדול שמעמיד חמה באמצע הרקיע מ"מ אין לחלק בין אות קטן לגדול וקושטא דמלתא כדכתיב וכן עיקר ודלא כדמשמע מדברי הרא"ם בפירושו לרש"י עיי"ש.

ודע שיש תימה בדברי הרב דאיתא בש"ס בסוף פ' הנחנקים דהכובש נבואתו לוקה ומפרש התם דחברי נביאי ידעי ומתרי ביה דכתיב כי לא יעשה ה' אלקים דבר וגו' וכתבו בתוס' דלוקה לאו דוקא דלית ביה לאו ועוד דאין בו מעשה אלא מכין אותו עד שתצא נפשו כמו עשה סוכה ואינו עושה ע"כ ויש לתמוה על הרב שהשמיט זה ובפרק י"ט מהל' סנהדרין כתב הרב אע"פ ששלשתן במיתה אינו לוקה שהן באין מכלל עשה שנאמר אליו תשמעון ולאו הבא מכלל עשה הרי הוא כעשה ואין לוקין עליו ע"כ. ולא קאי הראיה דאליו תשמעון אלא לעובר על דבריו ולנביא העובר על דברי עצמו דכי היכי דישראל מצווין לשמוע אליו גם הוא מצווה לשמוע אל דברי עצמו שהרי דבריו הם דברי ה' אבל לכובש נבואתו לא הוזקק הרב להביא ראיה לפוטרו ממלקות שאף אם הוה כתיב ביה לאו לא לקי משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכמ"ש התוספות. אבל מה שסיים הרב דהוי לאו הבא מכלל עשה הוא לשון מושאל ובלתי מדוקדק דכיון דאית ביה עשה דאיצטריך לגופיה לא שייך למקרייה לאו הבא מכלל עשה אלא שביטלו עשה דאליו תשמעון ודוק.

פרק י

הלכה ד

אבל אם הבטיח על הטובה ואמר וכו' שכל דבר טובה שיגזור הקל אפילו על תנאי אינו חוזר וכו'. (ועיין בדברי הרמב"ן בפרשת בא על פסוק ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים וגו' שהאריך בפרט זה) בריש ברכות איתא דר' יעקב בר אידי רמי כתיב והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב ויירא יעקב מאד אמר שמא יגרום החטא כדתניא עד יעבר עמך ה' מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כמו שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא מכאן מוכח להדיא שאף שיש הבטחה החטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת והא דאמרינן פ"ק דברכות כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו מנ"ל ממשה רבינו שנאמר הרף ממני ואע"ג דבעא משה רחמי עלה דמילתא וביטלה אפ"ה אוקמה בזרעיה י"ל דהיינו דוקא בדליכא חטא אבל אי איכא חטא אה"נ שחוזר בו והיינו דכתיב בירמיהו סי' י"ח ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע ועשה הרע בעיני לבלתי שמוע בקולי וניחמתי על הטובה.

והרב ז"ל בהקדמתו לפירוש המשנה כתב וז"ל שהקב"ה כשיבטיח אומר בבשורות טובות ע"י נביא א"א שלא יעשה כדי שתתקיים נבואתו לבני אדם והוא מ"ש ע"ה כל דבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר בו אבל ענין פחד יעקב אחר שהבטיחו הקב"ה בבשורות טובות זה אינו אלא בין הקב"ה לנביא אבל שיאמר הקב"ה לנביא להבטיח בני אדם בבשורה טובה במאמר מוחלט בלי תנאי ואחר כך לא יתקיים הטוב ההוא זה בטל וא"א להיות ע"כ הנה לכאורה סותרין דבריו זה את זה שמתחלה כתב שאם הנביא בישר טוב על ישראל ע"י נביא אפילו על תנאי אינו חוזר בו ובסוף דבריו כתב שזהו דוקא במאמר מוחלט בלי תנאי ותו קשה דההיא דאייתי מכל דבור שיצא מפי הקב"ה אפילו על תנאי אינו חוזר בו לא היה אלא בין הקב"ה לנביא ותו קשה דביאשיה מלך יהודה כתיב ע"י חולדה הנביאה ונאספתה אל קברותיך בשלום ובמלחמת פרעה נכה נהרג כדכתיב ויורו המורים למלך יאשיה ויש מרז"ל אומרים שנענש לפי שאלהי האמור ביאשיה קדש ולא שמע ואף למ"ד שהוא עבודה זרה צ"ל שחטא אחר כך.

ולכן נראה שכונת הרב היא לומר דבשורת הנביא לישראל על פי הקב"ה בלי תנאי על כרחך שמתקים הטוב ההוא בלי שום ספק דכיון שמצינו בין הקב"ה לנביא דאפילו על תנאי אינו חוזר מכלל דלהבטיח בני אדם לפחות בלי תנאי אינו חוזר והא דאמרינן פ"ה

דשבת מעולם לא יצאתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה דכתיב והתוית תיו וגו' שאני התם שלא הבטיח לצדיקים ע"י נביא ואף לנביא לא נאמר זולת למלאך גבריאל כדאיתא התם וא"כ מן הדין היה יכול לחזור בו הקב"ה ואע"פ כן לא מצינו שחזר בו זולת פעם אחת אבל בשורת הקב"ה להבטיח בו בני אדם ע"י נביא א"א שיחזור בו בשום פנים אפילו ע"י חטא אא"כ על תנאי נאמרה ומה שהוקשה לו להרא"ם בפרשת וישלח מקרא דעד יעבור עם זו קנית דזו ביאה שנייה וגרם החטא ולא נעשה להם נס לא קשה דנבואה זו משה וישראל אמרוה ואינה לאחרים אלא בין הקב"ה לנביא ומשו"ה גרם החטא שלא נתקיים ההבטחה ועל פי מה שהקדמתי לך יש לך לבאר ג"כ לשון הרב שכתב כאן שכל דבר טובה שיגזור הקל אפילו על תנאי אינו חוזר ולא מצינו שחזר בדבר טובה וכו' דכל זה לא קאי אירישא בנביא שמבטיח על תנאי אלא בנביא מיירי דוקא כשאינו על תנאי ומייתי ראיה שהרי בין הקב"ה לנביא אפילו על תנאי אינו חוזר ולא מצינו שחזר בו אלא פעם אחת ומינה דבמבטיח לבני אדם ע"י נביא שא"א לחזור בו בשום פנים דמיירי דוקא בלי שום תנאי ודוק.